

розглянути питання кримінальної відповідальності юридичних осіб, запровадження якої передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Нові підходи у сфері кримінальної відповідальності мають кардинально змінити умови забезпечення прав людини, сформувати переконаність особи й суспільства в дієвості принципу верховенства права, підвищити рівень довіри громадян України до інститутів влади загалом і до органів та установ системи правоохоронних органів.

В основу реформування кримінального законодавства мають бути покладені багатотисячолітні національні традиції правотворення і судівництва, положення вітчизняного права, які пройшли перевірку часом і виправдані практикою, прогресивні інститути правових систем держав Європейського Союзу, норми міжнародного права.

Савченко А. В.,
начальник кафедри кримінального права НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р., якщо особа, зазначена у ч. 1 ст. 4 цього Закону, вчинить умисне діяння, що містить ознаки корупції, то за це може наставати, поряд з іншим, й кримінальна відповідальність. У такому разі вже йдеться про особливий різновид корупційного правопорушення – корупційний злочин. Поняттям «корупційний злочин» (точніше, в українському перекладі – «злочин, пов'язаний з корупцією»), а рівно як і іншим – «корупційне правопорушення» – оперує, зокрема, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), що прийнята 27.01.1999 р. у Страсбурзі та ратифікована Україною 18.10.2006 року. Отже, поняття «корупційний злочин» є конвенційним, його існування визнається міжнародним правом, що дає підставу для виокремлення такого виду злочинності, як корупційна, а відтак й корупційних злочинів. Усе це орієнтує на те, що поняття «корупційний злочин» може бути використано й у національному праві. У принципі виділення зазначеної групи злочинів логічно впливає з чинного законодавства України, оскільки низка нормативно-правових актів вживає, наприклад, такі терміни як «корупція» та «корупційне правопорушення» (наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення, закони України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про державну службу», «Про прокуратуру» та інші).

Разом з тим, проблема полягає у тому, що Кримінальний кодекс (далі – КК) України, де власне і встановлено вичерпний перелік тих суспільно небезпечних діянь, що визнаються злочинними, прямо не оперує поняттям «корупційний злочин», не вживає терміни «корупція», «корупційний» та інші категорії, що є похідними від них.

Теоретично *корупційним злочином* можна визнати передбачене КК України суспільно небезпечне *умисне* діяння, що містить ознаки корупції, якщо його вчинено особою, зазначеною у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про

засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 року. З огляду на це можна говорити про такі *ознаки* корупційного злочину: 1) протиправність, тобто відповідним чином його передбачення у КК України; 2) суспільна небезпечність; 3) наявність виключно умислу (умисної форми вини); 4) наявність діяння, що містить ознаки корупції, зміст якої розкрито у ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р.; 5) вчинення його спеціальним суб'єктом – особою, зазначеною у ч. 1 ст. 4 України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р.; б) караність.

Як уявляється, головною рисою корупційного злочину є те, що він має бути вчинений в особливій сфері суспільних відносин – сфері, що стосується: а) виконання функцій держави або місцевого самоврядування; б) виконання посадових повноважень, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків (у тому числі в юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону); в) діяльності інших посадових осіб юридичних осіб і навіть фізичних осіб, якщо вона пов'язана з попередніми складовими цієї сфери.

Натомість єдиного нормативного визначення поняття «корупційний злочин» до цього часу не існує. Чинне законодавство України, як зазначає В. Присяжнюк, не визначає чітких рамок, що розмежовують поняття адміністративного та кримінального діяння [1]. І така позиція не є поодинокую [2]. Не визначені й питання, що стосуються відмежування корупційних злочинів та корупційних проступків, оскільки відповідного закону про кримінальні проступки дотепер не ухвалено. Одні науковці наголошують на виділенні корупційних злочинів як особливого виду злочинів, уважаючи це абсолютно обґрунтованим [3], інші – уточнюють, що законодавче закріплення поняття «корупційний злочин» буде обґрунтованим у зв'язку з його відмежуванням від службових злочинів [4].

Однак, слід добре поміркувати, чи слід у КК України виокремлювати новий склад – «корупційний злочин». Чи буде такий крок звукуватиме або навпаки розширюватиме коло злочинних діянь? Чи не варто говорити про корупційні злочини лише з огляду на їх кримінологічні ознаки, виділяючи їх поряд чи в межах «економічних», «білокомірцевих», «професійних» та інших груп злочинів? За суттю корупційні злочини повністю не співпадають із жодною іншою групою (видом) злочинів. Це цілком стосується й злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з якими найчастіше ототожнюють корупційні злочини. Очевидно, що не всі «службові» злочини є корупційними (взяти хоча б пропозицію або давання хабара, вчинені звичайним суб'єктом, тобто неслужбовою особою, або службову недбалість, що вчиняється з необережності). З іншого боку корупційні злочини не зводяться тільки до «службових» злочинів.

Загалом одні злочини можуть бути безумовно визнані корупційними, інші – лише за певних умов їх вчинення. Так, *безумовно*, корупційними є злочини, всі ознаки яких вказують на їх корупційний характер і визначені в законі чи впливають з його змісту, зокрема, до них належать: заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим

становищем; зловживання владою або службовим становищем; пропозиція або одержання хабара; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності; постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови; зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем.

До умовно корупційних можуть бути віднесені злочини, склади яких мають не всі ознаки корупційності, зокрема: перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача; нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; фальсифікація виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікація підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікація відомостей Державного реєстру виборців; порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку); порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань; порушення недоторканості житла; протидія законній господарській діяльності; втручання у діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби; перевищення влади або службових повноважень; службове підроблення; провокація хабара або комерційного підкупу; завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою; примушування давати показання. Суб'єктом вказаних злочинів можуть бути не тільки службові особи, а й приватні, а суб'єктивна сторона цих посягань не зумовлена корисливими мотивами, іншою особою заінтересованою або бажанням задовольнити ті чи інші інтереси третіх осіб.

Але і за цих умов можна критикувати обсяг і зміст безумовних та умовних корупційних злочинів, оскільки завжди знайдуться аргументи щодо відповідного розширення чи навпаки звуження їх переліків, а також взаємозаміни окремих видів таких злочинів у вказаних переліках. У такій ситуації, обґрунтовуючи перелік корупційних злочинів, варто напевно виходити зі змісту визначення поняття «корупція» та «корупційне правопорушення», оскільки саме вони орієнтують на те, що *корупційні злочини* передусім полягають у кримінально-караних діяннях, пов'язаних з використанням відповідними службовими особами наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянку/пропозицією чи наданням неправомірної вигоди особам, зазначеним у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р., або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилення цих осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Очевидно, що за такого підходу осередок корупційних злочинів складають відповідні посягання у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК України), а отже саме на них слід акцентувати увагу при

ретьельному розгляді питань про кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Присяжнюк В. Боротьба з корупцією вимагає не балачок, а рішучих дій / В. Присяжнюк // Вісник прокуратури. – 2008. – № 10. – С. 14.
2. Пшонка В. Міжнародна взаємодія щодо протидії корупції / В. Пшонка // Вісник прокуратури. – 2008. – № 10. – С. 6.
3. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія / М. І. Мельник. – К. : Атіка, 2001. – С. 163.
4. Чубенко І. В. Генезис поняття корупції / І. В. Чубенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 1 (87). – С. 113–117.

Ситник О. М.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права
Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор історичних наук, доцент

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ (НАЦІОНАЛЬНОЇ) ІДЕОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ЯК ПРІОРИТЕТНА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ЗАСАДА

Сучасний етап розвитку української держави як ніколи потребує ефективного політико-правового підґрунтя, що формується, серед іншого, завдяки функціонуванню державної (національної) ідеології. Саме вона спроможна належним чином сприяти повноцінному функціонуванню всіх сфер суспільного життя країни.

Формування та розвитку ідеології відбувається в реальному історичному процесі. У суспільно-політичному житті ідеологія може виконувати як позитивну, так і негативну функцію, сприяти розвитку суспільства й культуротворчого процесу або стримувати його. Також суттєвим є те, що одна й та ж ідеологія (система ідей, поглядів, оцінок) може утримувати означені характеристики практично одночасно, сприяючи суспільному розвиткові в одному вимірі та стримуючи його в іншому. Усе залежить від змісту ідеології, характеру суспільних відносин, в яких вона розгортає свою функціональність, загальної духовної атмосфери й культурно-історичної традиції, сила котрої може не лише деформувати будь-який ідеологічний вплив, але навіть і знищити його [1, с. 130, 131]. Розвиток ідеології відбувається в тісному взаємозв'язку з іншими суспільно-політичними факторами. Однак, суттєвою особливістю ідеології є її здатність виконувати функцію визначального спрямовуючого та консолідуючого чинника в суспільстві та державі. Особливо важливим є зміст і характер тієї чи іншої ідеології. Оскільки саме від нього, значною мірою, залежить специфіка її реалізації в суспільно-політичній і державно-правовій сферах. Досвід світової історії яскраво свідчить, що лише залежність еволюції ідеології від духовних принципів і культурно-історичних традицій нації, може забезпечити її повноцінний, цивілізований розвиток і унеможливити переростання в різного роду тоталітарні форми.